

Vliv věku na naučení se druhému jazyku: metodologické vylepšení výzkumů

Monika Víchová

Psychologický ústav FFMU, Brno
info@psychologon.cz

Existuje kritické období pro naučení se druhému jazyku? Jak je potřeba postavit výzkum, abychom to mohli potvrdit, nebo vyvrátit? Tento článek jednak reprodukuje myšlenky Roberta DeKeysera, ale zároveň může pomoci nahlédnout laikům pod pokličku vědecko-výzkumné práce a zjistit, s jakými problémy se obecně výzkumníci při návrhu výzkumu potýkají.

Is there any critical period for learning a second language? Well conducted research gives good results, so how is the need to build a research? Robert DeKeyser gives advice on what to do.

Cizí jazyky jsou aktuální téma, a tak se ne jeden z nás snaží přijít na ten nej způsob, jak se jim naučit. Stejně tak učitelé řeší problém, od kdy a jak cizí jazyk vyučovat. Mezi veřejností panuje přesvědčení, že děti jsou v tomto směru velmi flexibilní, zatímco s přibývajícím věkem to jde čím dál hůř. Avšak na vědecké půdě už tak moc jasno není. Na jedné straně existují tvrzení, která schopnost naučit se cizímu jazyku ohraničují konkrétním věkem, avšak těm oponují jiné výzkumy, podle nichž žádná taková omezení stanovit nelze. [Robert M. DeKeyser](#) z marylandské univerzity se ve svém článku nesnaží tento spor rozsoudit, ale spíše si všímá toho, na co se výzkumníci zaměřují, a dává tipy, jak jejich metodologii vylepšit.

Robert M. DeKeyser (2013) zdůrazňuje tři nejdůležitější otázky, které hýbají dosavadním výzkumem v této oblasti. Za první: Jaký je finální věk pro osvojení si jazyka, tj. existuje v tomto ohledu nějaké kritické období? Za druhé: Do jaké míry se na učení se jazyku podílejí procesy související se zráním? A třetí otázkou je: V případě, že uvažujeme o vlivu procesů zrání, jaké rozdíly se vynořují v učení se cizímu jazyku při kritickém období, tj. jak se jedinec učí jazyk před ním a po něm?

Tyto a mnohé další otázky lze podle DeKeysera správně odpovědět pouze tehdy, budeme-li mít metodologicky dostatečně kvalitní výzkumy. Zároveň je potřeba se při zkoumání vlivu věku na osvojení si cizího jazyka vyhnout základním omylům. Zprvu je to přesvědčení, že děti se cizímu jazyku učí rychleji než dospělí. To podle výzkumů není pravda. Sice jsou rozdíly mezi školáky a dospělými, ale již ne mezi dětmi a adolescenty. Je také při porovnávání nutné rozlišovat mezi implicitními (probíhají zpravidla nevědomě, spadá sem např. schopnost abstrakce, tj. pochopení obecných zákonitostí) a explicitními (např. slovíčka) osvojovacími procesy. Implicitní převládají u dětí, explicitní u dospělých. A za druhé je důležité si ujasnit, zda neurologické změny v mozku, související s osvojením jazyka, jsou důsledkem vlivu biologických faktorů, nebo závisí na kumulaci jazykových zkušeností.

Typickými probandy pro dané výzkumy jsou rodiny, které se přistěhovaly do nové země, tedy imigranti. A jaké vyvěrají podle DeKeysera problémy při výběru a testování probandů?

- První problém, se kterým se potýká i mnoho dalších výzkumů z jiných oblastí, je mít dostatečně reprezentativní vzorek, a tedy získat také data od těch imigrantů, kteří mají zhoršené možnosti ke vzdělání, tj. naučení se cizímu jazyku.
- Při výzkumu imigrantů je nutné rozlišovat mezi těmi dětmi, které žijí v komunitách, kde se stále velmi často mluví jejich mateřštinou, a těmi, které jsou svým sociálním prostředím „nuceny“ více využívat druhý jazyk.
- Dalším problémem, který řeší ne jeden výzkumník, je dostatečně velký vzorek. Je potřeba více osob různého věku tak, abychom je mohli rozdělit do dostatečně velkých skupin a pak stanovit pro každou zvlášť výsledky.
- Důležité je podle DeKeysera zajímat se také o individuální charakteristiky jedince - brát v potaz souvislost s chováním, osobností a motivací, takže například i vztah k nové zemi a tedy i novému jazyku.

- Posledním problémem, na něhož DeKeyser upozorňuje, je způsob testování znalostí cizího jazyka. Formát testu by měl být natolik rozmanitý, aby zachytil rozdíly v procesu učení.

Z DeKeyserových výtek vyplývá, že nejdůležitější je zaměřit se na výběr vzorku a testování. Ideální vzorek si představuje následovně:

- Všichni jedinci ve skupině musí být rodilí mluvčí stejného jazyka (jistě je rozdíl, když si češtinu osvojuje Rus nebo Japonec).
- Alespoň do určité míry kontrolovat, kolik času žák stráví komunikací v novém jazyce i mimo školní lavici.
- Aby byla splněna otázka reprezentativnosti vzorku, je potřeba, aby participanti byli z různých socioekonomických skupin.
- Délka pobytu by měla být přednostně alespoň 10 let, aby mohly být posouzeny i jiné aspekty, než jen rychlost učení. Vlastně by délka pobytu podle DeKeysera měla být užívána jako nezávislá proměnná.
- Testované osoby by neměly být starší středního věku, jelikož by výsledek mohl být zkreslen degenerativními onemocněními v mozku (tedy např. demencí), nebo dalšími jevy, které souvisejí se stárnutím (zhoršení pozornosti, paměti...).
- Adekvátní počet probandů v jedné skupině vidí DeKeyser v minimálním počtu 20 osob. Jen tak je totiž možné statisticky analyzovat výsledky vzorku jako celku, ale i zvlášť pro každou jednotlivou věkovou kohortu.
- A jako poslední radí „férové homogenní“ rozdělení participantů do jednotlivých skupin tak, aby jednotlivé skupiny byly vyrovnané (např. aby v jedné skupině nebylo podstatně víc nadaných jedinců, než v ostatních).

Důležité je také při testování neporovnávat výsledky žáků-imigrantů s kvalitou jazyka u rodilých mluvčích nového jazyka.

Většina studií na toto téma používá průřezový výzkumný design, při kterém se jedenkrát otestuje několik skupin různého věku (tzv. kohort). Longitudinální studie naopak testují dané jedince opakovaně po dobu několika let, takže mohou lépe zachytit pokrok a omezit další vlivy (např. aktuální stav jedince při testování). Právě ty by byly pro tento účel zřejmě vhodnější, jenže by se potýkaly s dilematem, jak dodržet požadovaný počet účastníků, a zároveň kontrolovat tak velký set proměnných. Jako příklad autor zmiňuje longitudinální výzkum Jia a Fuse (2007), který je podle De Keysera zajímavým pokusem, byť s velmi omezeným počtem účastníků.

Robert DeKeyser (2013) dává ve svém článku rady, jak vylepšit design výzkumů, které se zajímají o vliv věku na naučení se cizímu jazyku. Jak vzávěru konstatuje, jen málo těchto výzkumů splňuje vysoký metodologický standard a doposud nebyl uskutečněn žádný, který by plně vyhovoval nárokům zde uvedeným. Teď jen zbývá počkat, zda se DeKeyserovými radami nechají výzkumníci inspirovat.

Zdroje:

1. DeKeyser, R., M. (2013). Age Effects in Second Language Learning: Stepping Stones Toward Better Understanding. *Language Learning*, 63, s. 52-67. Dostupné z <<http://online.library.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9922.2012.00737.x/full>>.
2. Jia, G. & Fuse, A. (2007). Acquisition of English grammatical morphology by native Mandarin-speaking children and adolescents: Age-related differences. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 50, s. 1280-1299. Dostupné z <<http://search.proquest.com/docview/232351863?accountid=142864>> (po přihlášení).
3. Robert M. DeKeyser [online]. School of Languages, Literatures, and Cultures. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z <<http://www.sllc.umd.edu/user/108>>.
4. Úvodní obrázek přejatý z <http://www.radiozlin.cz/2011/kde-se-ucit-jazyk-posudte-sami/>.

Citace článku:

Víchová, M. (2013). *Vliv věku na naučení se druhému jazyku: metodologické vylepšení výzkumů.* *PsychoLogOn [online]. 2 (1), s.108-110.* [cit. vložít datum citování]. Dostupný z WWW: <<http://psychologon.cz/data/pdf/181-vliv-veku-na-nauceni-se-druhemu-jazyku-metodologicke-vylepseni-vyzkumu.pdf>>. ISSN 1805-7160.